

УДК 373.5.015.31:173.7(477)

Георгадзе Т. О.

СІМ'Я ЯК ДЖЕРЕЛО ЗАХИСТУ І ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті порушено проблему сім'ї як джерела захисту і впливу на формування сімейних цінностей в учнів основної шкільної ланки. Дослідження являє собою векторні дослідження взаємозв'язків між поглядами молодих людей про сімейні цінності України. Визначено можливі наслідки впливу глобальної культури і цінностей для місцевої культурної спадщини України з особливим урахуванням сприйняття молодими людьми шлюбу, батьківства та сімейною зобов'язаністю в сучасності, де умови ризиків і невизначеності вимагають ретельного освітлення. Проаналізовано теоретично-методичні аспекти проблеми виміру сімейних цінностей в учнів основної школи. Проведено аналіз теоретичних праць вітчизняних та зарубіжних з питання сім'ї. Відображено роль індивідуальних смислів, які розкривають суть абстрактних життєвих цінностей, у процесі зростання та самопроектування особистості.

Ключові слова: школа, учні основної школи, шлюб, цінності сімейного життя, інститут сім'ї, батьківство, сімейна зобов'язаність.

Глобалізація змінює традиційні моделі взаємодії від сім'ї до сім'ї. Роль глобальної культури і цінностей щодо сімейного життєвого циклу в Україні є особливим урахуванням сприйняття молодими людьми шлюбу, батьківства та сімейної відповідальності в сучасному інформаційному перенавантаженні.

Значні соціальні, економічні та демографічні зміни відбулися в розвинених суспільствах, що призвело до широких змін в сім'ї. В Україні сприйняття молодих людей в сім'ї також швидко змінюється. Це дослідження намагається визначити і вивчити можливі наслідки впливу глобальної культури і цінностей для місцевої культурної спадщини України з особливим урахуванням сприйняття молодими людьми шлюбу, батьківства та сімейною зобов'язаністю в сучасності, де умови ризиків і невизначеності вимагають ретельного освітлення. Акцент робиться на тому, як місцева українська культура реагує на вплив глобалізації з точки зору теорії розвитку сім'ї та питанню формуванню сімейних цінностей у молоді. Дослідження являє собою векторні дослідження взаємозв'язків між поглядами молодих людей про сімейні цінності України.

В українському суспільстві традиційні сімейні цінності все ще підкреслюються і схвалюються, але відзначається, що деякі західні глобальні цінності почали вкорінюватися, і ці цінності можуть, згідно з висновками, все частіше представляти в Україні цінності молоді [1]. Нині молоді люди відчують проблеми і зміни в ролях, пов'язаних із сім'єю, і особистому способі життя. Повний перехід до дорослого життя затримується з більшою залежністю від батьків. Наслідки цього для сімейного життя України залишаються, однак історія ще розгортається. Крім того, в цьому дослідженні ми розглянемо різні аспекти, пов'язані з впливом сім'ї на формування сімейних цінностей та яку роль відіграють у цьому процесі сімейні зобов'язання для молодих людей.

Протягом останніх двох століть відроджувалися сімейні цінності, що підтримують такі атрибути, як повноцінні сім'ї, шлюб на основі самостійного вибору, романтичне кохання, рівні подружні стосунки, пізній шлюб і більш низька народжуваність [3]. Паралельно з ростом цих сімейних цінностей було поширене всесвітнє поширення мислення в галузі розвитку, яке ставить ідею розвитку в центральне місце в свідомості людей. Всесвітній рух із планування сім'ї і зусилля щодо поліпшення статусу жінок були викликані частково прийняттям «світової культури», яка сприяла концепціям, таким, як прогрес, індивідуальність, права людини, свобода і рівність [6]. У демографії культурні зміни до індивідуалізму і свободи в післявоєнній Європі відіграють центральну роль у другій моделі демографічного переходу, запропонованої Lesthaeghe (2014) [5]. До того ж, Johnson-Hanks (2011) описує сімейні зміни і варіації різними «схемами» – ментальними структурами, які забезпечують вектори для повсякденної поведінки. У цій статті ми проявляємо особливий інтерес до того, як сім'я впливає на формування сімейних цінностей підростаючої молоді. Сім'я та її цінність із точки зору проблем сучасної демографічної ситуації розглядається такими дослідниками, як А. І. Антонов, В. А. Борисов, А. Г. Вишневський, А. Г. Волков, В. В. Єлізаров, Є. М. Лібанова, В. М. Медков та ін. Питання відношення сучасної молоді до сім'ї як до головної цінності широко досліджувалися вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких – А. Й. Буковинський, О. І. Вишняк, С. В. Ничипоренко, В. Л. Оссовський, В. П. Чорноволенко.

Мета статті полягає у висвітленні сутності питання сім'ї як чинника впливу на формування цінностей щодо сімейного життєвого циклу в Україні з особливим урахуванням сприйняття шлюбу, батьківства та сімейної відповідальності в учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладах.

Визнаючи важливість сімейної зв'язку і підтримки, дане дослідження спрямоване на вивчення того, як родина може бути джерелом захисту і впливу на формування сімейних цінностей для підростаючого покоління. Двома важливими аспектами будь-якої родини є значення сімейних зобов'язань, почуття відповідальності підлітків за підтримку і повагу їх сім'ї. Українські сім'ї, як правило, мають сильне почуття родинного зв'язку і підтримки, високу оцінку часу проведеного, в сімейному колі, єдність сім'ї, сімейну соціальну підтримку і взаємозалежність.

Зазначені цінності називаються сімейними зобов'язаннями; психологічний сенс: потрібно допомагати, поважати і вносити свій вклад в сім'ю. Діти 10-15-ти років приділяють більше уваги сімейним зобов'язанням, ніж їх однолітки з інших європейських країн, це особливо важливий аспект сімейних відносин між родинами. Значення сімейних зобов'язань пов'язані з поведінкою та наданням конкретної допомоги сім'ї, включаючи догляд за братами і сестрами, прибирання будинку, приготування їжі та ін. У порівнянні з їхніми європейськими однолітками молодь з України проводить майже в два рази більше часу, допомагаючи своїй родині кожен день і допомагаючи 5-6 днів на тиждень в середньому.

Сім'я є соборною частиною суспільного організму; родина має у своїй основі духовне ядро; в основі сімейного виховання лежить сімейний аспект змісту виховання; сім'я володіє великими природними можливостями виховання; традиційно стосунки в українській родині будувалися на визнанні християнських сімейних чеснот, серед яких головними були і, зрештою, залишаються подружня вірність і готовність піклування одне про одного до смерті, опіка над дітьми, над батьками і старшими в сім'ї, взаємна повага і любов батьків, гармонія стосунків поколінь, спільність духовних інтересів членів сім'ї; пошана до свого роду, до могил предків; працьовитість, гостинність, дотримання звичаїв; відкритість щодо суспільного життя; багатодітність, тощо; носієм і виразником сімейних цінностей є сама родина – вчинки окремих членів, стосунки між ними, їхнє ставлення до світу тощо; специфічні сьогоденні вимоги до сфери сімейного виховання: а) відродження духовних основ родини; б) подолання пережитків феодально-деспотичного ставлення до дитини як дорогої власності; в) «корекція національного характеру», розвиток вольових рис дитини, додання егоцентризму тощо; г) вчасне статеве виховання дитини в контексті «дошлюбної чистоти»; д) першою потребою нашого сімейного виховання є подолання огидних наслідків більшовицького режиму, серед яких: пролетаризація та колективізація сімейного виховання, відчуження батьків від дітей, втрата батьками віри в національні цінності, нігілізм щодо власної мови, культури тощо [1, с. 233].

Ми вважаємо, що визначення сім'ї буде варіюватися в залежності від того, яка політика або програма намагається виконати. Існуючі визначення сім'ї можна розбити на кілька категорій, дві, які ми розглянемо тут:

1) структурні визначення, які визначають членство в сім'ї відповідно за певними характеристиками, такими як кровні відносини, правовий зв'язок або місце проживання;

2) функціональні визначення, які визначають функції, що їх членами сім'ї, такі як спільне використання економічних ресурсів та догляд за молодими, літніми, хворими або інвалідами. Вплив на сім'ю включає п'ять важливих складових частин поряд із супроводжуваними питаннями для оцінки впливу на добробут сім'ї. Даний перелік може використовуватися в якості автономного інструменту для розробки програм реалізації та оцінки стану сформованості сімейних цінностей в учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Перша складова частина передбачає процес підтримки, а не заміни обов'язків членів сім'ї стосовно один одного. Друга складова частина полягає в необхідності зміцнювати прихильність членів сім'ї один одному і стабільності родинного підрозділу. Третя складова частина призначена визнати силу і наполегливість сімейних зв'язків, а також сприяти здоровій парі, подружнього життя і батьківських відносин. Четверта складова частина поставлена визнати і поважати різноманітність сімейного життя (наприклад, різні культурні, етнічні, расові та релігійний фон; різні географічні розташування і соціально-економічні статуси; сімей з членами, які мають особливі потреби; і сім'ї на різних етапах життєвого циклу). П'ята складова частина передбачає спільну співпрацювати в партнерстві з іншими сім'ями однієї родини.

Аналіз впливу родини – це більш поглиблений процес, заснований на виконанні рекомендованих складових частин із питань впливу на сім'ю для вивчення передбачуваних наслідків процесу формування сімейних цінностей в учнів основної школи, яка передбачає розгляд питань щодо сімейної відповідальності, стабільності сім'ї та сімейних відносин.

У молоді змінюються світоглядні настанови стосовно сім'ї та сімейного життя, послаблюються установки на взяття шлюбу. Спостерігається підвищений рівень розлучень, що свідчить про нестабільність і вразливість сім'ї. Зменшується кількість зареєстрованих шлюбів, спостерігається поширення консенсуальних шлюбів або відкладення шлюбів до «кращих часів». При цьому результати досліджень свідчать, що у свідомості сучасної молоді цінність родини залишається пріоритетною. На шкалі загальнолюдських цінностей для переважної більшості молодих людей на першому місці стоїть «хороша сім'я» (88% респондентів). Серед інших цінностей найбільш важливими для молоді є: здоров'я (85%), діти (82%), матеріальне забезпечення (78%), кохання (72%). Названі цінності безпосередньо пов'язані з родиною, її життєдіяльністю, оскільки реалізувати зазначені потреби, що в них відображені, можна передусім у сім'ї [4, с. 184].

Процес формування сімейних цінностей може бути введений в дію з використанням ряду методів на різних етапах. Залучення уваги до обговорення проблем сім'ї або проведення повного аналізу впливу на сім'ї. Підлітки, які засвоюють цінності своєї сім'ї, можуть відчувати себе більш вбудованими в сімейну мережу підтримки, яка може забезпечити їм відчуття підтримки і структури, щоб допомогти їм вибрати ефективні стратегії подолання і уникнути помилок у побудові майбутньої своєї сім'ї. Емпіричні дослідження показують, що значення сімейних зобов'язань слугують захисним фактором проти дезорієнтації підростаючого покоління.

Зважаючи на висновки, механізми, за допомогою яких сім'я захищає молодь від хибного розуміння важливості шлюбу, батьківства, сімейних цінностей та сімейних зобов'язань залишається досить вагомим чинником впливу. На сьогодні не проводилося достатньо наукових досліджень для вивчення потенційних

посередників, щоб пояснити, чому значення сімейних зобов'язань є захисними. У даний час ми розглянули питання про зв'язок між значеннями сімейних зобов'язань і формуванням сімейних цінностей, який може бути опосередковано шляхом уникнення девіантних однолітків і більш широкого розкриття інформації про свою діяльність батькам. Уникнення девіантних однолітків і залишення неприємностей – важливий аспект захисту української молоді. Сильне почуття обов'язку і поваги до власної родини слугує джерелом захисту і впливу під час спілкування підлітків із девіантними однолітками.

Молодь, яка цінує сімейне зобов'язання, з більшою ймовірністю розкриває свою діяльність. Розкриття інформації є звичайною справою серед українських підлітків, особливо щодо особистої діяльності яку вони проводять у вільний час із друзями, з якими вони зустрічаються. Високі рівні значення сімейних зобов'язань можуть бути пов'язані зі сприйняттям того, що підтримує сімейна мережа, і це підвищене почуття підтримки сім'ї може бути пов'язано з більш відкритим спілкуванням. Таким чином, молодь з усвідомленням власних сімейних зобов'язань може відчувати більш сильні прихильності до своєї родини як до джерела підтримки і керівництва. Оскільки підлітки витрачають все менше часу на батьків, нагляд, більш відкрите розкриття їх діяльності може надати батькам можливість дати своїм дітям поради і підтримку, чого вони не зможуть забезпечити без знання інформації про проведення часу їхніх дітей.

На основі викладеного, можна зробити певні висновки.

У цій статті розглядається сім'я, як джерело захисту і впливу в процесі формування сімейних цінностей української молоді. Результати показують, що схвалення індивідом неолокальну резиденцію шлюбу, самостійного вибору, пізнього шлюбу для жінок і низьку народжуваність залежить від поєднання переваг у розвитку і переконань в зв'язку з цими атрибутами сім'ї, які ми називаємо ідеалізмом розвитку. Крім того, такий вплив розвитку мислення на сімейні цінності носить стійкий характер в присутності корінних родинних взаємовідносинах.

Таким чином, коли традиційні сімейні цінності зменшуються (такі, як сімейна згуртованість і підтримка), то гордість сприяє збільшенню особистих пожадливих бажань молоді, які призведуть до занепаду моральності, всездозволеності, безладного сексу, збільшення захворювань, зростання злочинності, аморальності та бездуховності.

Разом ці висновки підкреслюють важливу захисну роль, яку відіграють цінності сімейних зобов'язань і пропонують, щоб українська молодь могла свідомо прийняти рішення відносно свого майбутнього життя через призму почуття зобов'язання перед їхньою родиною.

Використана література:

1. Буковинський А. Й. Духовна культура в сім'ї / А. Й. Буковинський // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2011. – № 45. – С. 228.
2. Буковинський А. Й. Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя / А. Й. Буковинський. Київ : Україна. – 2014.
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Михайленко О. В. Цінність сім'ї в українському суспільстві як основний соціальний пріоритет держави / О. В. Михайленко // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Сер.: Державне управління. – 2014. – № 15, Вип. 291. – С. 181.
5. Lesthaeghe R. The second demographic transition: A concise overview of its development. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2014.
6. World Health Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs351/en>.

References:

1. Bukovynskiy A. Y. (2011) Spiritual Culture in the Family // Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. [in Ukrainian]
2. Bukovynskiy A. Y. (2014) Educational and methodical manual for specialists who implement programs for preparation for marital life // Kyiv [in Ukrainian]
3. The State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Mykhailenko O. V. (2017) Value of the family in Ukrainian society as the main social priority of the state // Zbirnyk naukovykh prats Donetskoho derzhavnogo universytetu upravlinnia. Ser.: Derzhavne upravlinnia [in Ukrainian].
5. Lesthaeghe R. The second demographic transition: A concise overview of its development. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2014
6. World Health Organization. Retrieved from: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs351/en>

Георгадзе Т. А. Семья как источник защиты и влияния на формирование семейных ценностей современной украинской молодежи

В статье затронута проблема семьи как источника защиты и влияния на формирование семейных ценностей в учащихся основной школьного звена. Исследование представляет собой векторные исследования взаимосвязей между взглядами молодых людей о семейных ценностях Украины. Определены возможные последствия влияния глобальной культуры и ценностей для местного культурного наследия Украины с особым учетом восприятия молодыми людьми брака, отцовства и семейным обязательством в современности, где условия рисков и неопределенности требуют тщательного освещения. Проанализированы теоретико-методические аспекты проблемы измерения семейных ценностей у учащихся основной школы. Проведен анализ теоретических работ отечественных и зарубежных по вопросу

семьи. Отражена роль индивидуальных смыслов, раскрывающих суть абстрактных жизненных ценностей, в процессе роста и самопроектирования личности.

Ключевые слова: школа, ученики основной школы, брак, ценности семейной жизни, институт семьи, отцовство, семейное обязательство.

Heorgadze T. O. Family as a source of protection and influence on the formation of family values of modern Ukrainian youth

The article touches upon the problem of the family as a source of protection and influence on the formation of family values in students of the main school level. The study is a vector study of the relationship between the views of young people about the family values of Ukraine. The possible consequences of the influence of global culture and values for the local cultural heritage of Ukraine are determined with special regard to young people's perception of marriage, paternity and family commitment in the present, where the conditions of risks and uncertainty require careful coverage. The theoretical and methodological aspects of the problem of measuring family values in students of the main school are analyzed. The analysis of theoretical works of domestic and foreign families has been carried out. The role of individual meanings revealing the essence of abstract life values is reflected in the process of growth and self-projecting of the individual.

Key words: school, primary school students, marriage, family life values, family institution, fatherhood, family obligation.

УДК 377.3:37

Гириловська І. В.

**ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ
У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Революція якості, що охопила сучасне українське суспільство, призвела до актуалізації проблеми моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у сфері професійно-технічної освіти. Враховуючи, що саме учні виступають активним джерелом моніторингової інформації і тільки від них залежить її достовірність, моніторинг якості професійної підготовки доцільно розглядати на двох рівнях: управлінському та особистісному. Такий підхід призводить до змін у методології проведення моніторингу, що повинна органічно поєднати як адміністративно-управлінські цілі, так і учнівські професійно-особистісні орієнтації. Тому авторська дворівнева модель моніторингу являє собою систему заходів, які відповідають п'яти виокремленим етапам: інформаційно-настановчому, навчально-підготовчому, моніторингово-оцінювальному, аналітико-діагностичному, прогностично-управлінському.

Ключові слова: моніторинг, якість, захід, управління, оцінювання, етап, професійна підготовка, кваліфікований робітник, професійно-технічний навчальний заклад.

Революція якості, що охопила усі сфери людської діяльності, призвела до реформування національної системи освіти. В умовах оновлення освіти, зокрема професійно-технічної, актуальними стають проблеми об'єктивного оцінювання її якості. Для їх вирішення використовують такий сучасний інструмент управління, як освітній моніторинг.

Аналіз наукових досліджень за останні роки свідчить про значний інтерес вітчизняних та зарубіжних вчених до проблем моніторингу якості вищої освіти (Н. Байдацька [1], О. Туржанська [5], М. Чандра [6], N. Becket [7], M. Brookes [7] та ін.), загальної середньої освіти (О. Пліско [2], З. Рябова [3], Л. Тарасюк [4] та ін.). Проте широких досліджень із зазначеного напрямку у сфері професійно-технічної освіти не здійснено.

Мета статті – розкрити зміст структурних компонентів моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ).

Найбільш популярним сучасним засобом дослідження й оцінювання будь-якого об'єкту виступає моніторинг. Моніторингові дослідження в освіті реалізуються через методологію їх проведення та етапи організації. Зокрема, в постанові Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 року № 1283 «Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти» окреслено загальний план проведення моніторингових досліджень. А саме: а) визначити мету, завдання, строки, методи проведення моніторингу та критерії оцінювання; б) підготувати інструктивно-методичні матеріали; в) провести моніторинг; г) здійснити аналіз моніторингових результатів і подати їх у вигляді статистичної та аналітичної інформації про якість освіти; д) оприлюднити зазначену інформацію. Залежно від об'єкту моніторингу вказана послідовність дій конкретизується, етапи моніторингу визначаються з урахуванням його особливостей.

Досліджуючи теоретичні та методичні основи моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, ми дійшли до висновку, що такий моніторинг слід розглядати як систему заходів, спрямованих на отримання достовірної інформації про поточний стан професійної підготовки випускників ПТНЗ із метою подальшого його аналізу та внесення необхідних змін для удосконалення навчально-виховного процесу. Особливістю зазначеного моніторингу є те, що активним джерелом моніторингової інформації виступають випускники